REVITALIZACIJA SLOVENSKEGA JEZIKA

REVITALIZACIJA SLOVENSKOG JEZIKA

Delovni sklop 4: Analiza vitalnosti slovenskega jezika v Varaždinski in Medžimurski županiji na Hrvaškem

Mojca Medvešek in Sonja Novak Lukanovič

Projekt Priložnosti in možnosti za ohranjanje oziroma revitalizacijo slovenščine med slovensko manjšinsko skupnostjo v sosednjih državah v sklopu ciljnega raziskovalnega programa v letu 2016 financirajo Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

Ljubljana, 2016

Kazalo

1. Uvod 4
2. Pravni okvir urejanja položaj slovenskega jezika na Hrvaškem 5
3. Številčni razvoj slovenske skupnosti na Hrvaškem 8
3.1 Varaždinska županija 11
3.2 Medžimurska županija 11
4. Raba jezika v družini 12
5. Raba slovenščine v javnosti 16
6. Cerkev in slovenski jezik 20
7. Mediji in slovenski jezik 20
8. Slovenski jezik v vzgojno-izobraževalnem sistemu 22
8.1 Učenje slovenščina na ravni predšolske vzgoje 22
8.2 Učenje slovenskega jezika po Modelu C na ravni osnovne in srednje šole 23
8.3 Učenje slovenščine v okviru različnih projektov 27
8.4 Učenje slovenščine na visokošolski ravni 28
9. Slovenska kulturna društva in druge oblike organiziranosti ter slovenski jezik 29
10. Zaključna razmišljanja 31
11. Literatura in viri 32

1. Uvod

Za vsako manjšinsko skupnost predstavlja ohranjanje jezika in kulture velik izziv. Grin in Moring (2002) vitalnost jezika povezujeta s tremi pogoji: z zmožnostjo rabe jezika (torej z znanjem jezika), s priložnostjo (možnost) rabe jezika, in z željo po rabi jezika oziroma stališči do rabe jezika. Zmožnost, možnost in stališča predstavljajo osnovo in pogoj za nadgradnjo, ki se odraža v dejanski rabi jezika. Posameznik mora imeti ustrezno jezikovno znanje, da jezik lahko uporablja, ravno tako mora imeti za rabo jezika zagotovljene pravno formalne in družbene možnosti, poleg tega pa mora posameznik imeti ustrezen odnos, stališča do jezika in do dvojezičnosti, da se odloči za učenje ter rabo jezika. Običajno imajo manjšinske skupnosti, to velja zlasti za Slovence na Hrvaškem, primanjkljaj na vseh omenjenih treh ravneh. Omenjen primanjkljaj je posledica tega, da Slovenci, ki so živeli na območju Hrvaške (oziroma takratnem jugoslovanskem območju) niso namenjali velike pozornosti ohranjanju in razvoju slovenskega jezika, kar je bila posledica tudi razširjanja ideje o skupni jugoslovanski pripadnosti in skupnem srbo-hrvaškem jeziku. Odnos do slovenskega jezika in etnične identitete se je med slovensko skupnostjo začel spreminjati z razpadom Jugoslavije in nastankom novih držav. Ob tem velja omeniti, da se med slovensko skupnostjo na Hrvaškem, slovenska identiteta in jezik glede na podatke popisov in izsledke raziskave, do neke mere bolj ohranjata v obmejnih županijah (med katere sodita tudi Varaždinska in Medžimurska županija) kot v notranjosti Hrvaške (Pajnič 2006, 226–227).

V tej študiji se bomo omejili le na pregled izhodišč za ugotavljanje vitalnosti slovenskega jezika v dveh obmejnih županijah: Varaždinski županiji s središčem Varaždin in Medžimurski županiji s središčem Čakovec.

Slika 1: Dvajset županij Republike Hrvaške

Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Hrva%C5%A1ka

Tudi zato, da bi zaustavili zmanjšanje števila Slovencev in ohranili rabo slovenskega jezika, se je slovenska skupnost v Varaždinski županiji v zadnjih letih učinkovito organizirala, uspelo ji je uresničiti pobudo za učenje slovenščine v javnih šolah. Podobna iniciativa se je začela odvijati tudi v Medžimurski županiji.

2. Pravni okvir urejanja položaj slovenskega jezika na Hrvaškem

Slovenci, ki so v obdobju obstoja Socialistične Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) živeli na Hrvaškem, niso bili deležni posebnih manjšinskih pravic. Z razpadom SFRJ in nastankom novih držav se je odprlo vprašanje statusa slovenske skupnosti na Hrvaškem. Slovenci na

Hrvaškem so dobili status manjšine in so ena od dvaindvajsetih ustavno priznanih narodnih manjšin. Njihov položaj je opredeljen v Ustavi Republike Hrvaške (1990),[1] v Ustavnem zakonu o pravicah narodnih manjšin (2002), ki je bil sprejet v procesu priključevanja Hrvaške Evropski uniji ter v drugih področnih zakonih.

Varstvo narodne manjšine je načeloma odgovornost držav, v kateri manjšina živi, medtem ko je pripadnikom narodnih manjšin v dodatno v podporo pri ohranjanju njihovih jezikovnih in kulturnih značilnosti tudi »matična država«,[2] s svojo zakonodajo in ukrepi ter bilateralnimi dogovori.[3]

Slovenska manjšina zaradi maloštevilnosti oziroma prostorske razpršenosti ne dosega v zakonodaji opredeljene številčne ravni za uresničevanje določenih manjšinskih pravic kot je na primer raba manjšinskega jezika kot uradnega jezika. Omogočene pa so ji druge pravice povezane z ohranjanjem in razvojem slovenskega jezika. Za ohranjanje in razvoj slovenskega jezika je na primer pomemben 11. člen ustavnega zakona, ki določa, da se »vzgoja in izobraževanje pripadnikov narodnih manjšin izvaja v predšolskih ustanovah, osnovnih in

[1] V ustavi iz leta 1990 je v temeljnih načelih pisalo, da je Republika Hrvaška država hrvaškega naroda in pripadnikov narodnih manjšin, ki so njeni državljani, to pa so Srbi, Muslimani, Slovenci, Čehi, Slovaki, Italijani, Madžari, Židi in drugi (GPPNet 2016a). Leta 1997 je prišlo do spremembe zapisa v ustavi. Nov zapis je določal, da je Republika Hrvaška država hrvaškega naroda in avtohtonih narodnih manjšin. Iz seznama narodnih manjšin so črtali Muslimane in Slovence ter dodali Avstrijce, Nemce, Rusine in Ukrajince (GPPNet 2016b). Leta 2010 je Hrvaški sabor slovensko narodno manjšino ponovno uvrstil v preambulo ustave Republike Hrvaške. Nastal je nov zapis, in sicer, da je »Republika Hrvaška ustanovljena kot nacionalna država hrvaškega naroda in pripadnikov narodnih manjšin: Srbov, Čehov, Slovakov, Italijanov, Madžarov, Židov, Nemcev, Avstrijcev, Ukrajincev, Rusinov, Bošnjakov, Slovencev, Črnogorcev, Makedoncev, Rusov, Bolgarov, Poljakov, Romov, Romunov, Turkov, Vlahov, Albancev in drugih državljanov. …« (Ustav Republike Hrvatske 1990).

[2] Republika Slovenija obravnava Slovence na Hrvaškem, ki živijo ob obmejnem pasu zlasti v Istri, Gorskem kotarju in Medžimurju (Resolucija o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov Republike Slovenije 1996) oziroma v sedmih županijah Republike Hrvaške, ki mejijo na Republiko Slovenijo, in na območju mesta Zagreb (Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja 2006), kot avtohtono narodno manjšino, Slovence, ki živijo na ostalih območjih Hrvaške, pa kot izseljensko skupnost.

[3] Na primer: Zakon o ratifikaciji Sporazuma o sodelovanju v kulturi in izobraževanju med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Hrvaške (1994).

srednjih šolah v svojem jeziku in pisavi.« (Ustavni zakon o pravicah narodnih manjšin 2002). Podrobneje so možnosti, ki jih imajo narodne manjšine na Hrvaškem glede učenja in rabe manjšinskih jezikov opredeljene v Zakonu o uporabi jezika in pisave narodnih manjšin (2000), Zakonu o vzgoji in izobraževanju v jeziku in pisavi narodnih manjšin (2000) in Zakonu o vzgoji in izobraževanju v osnovni in srednji šoli (2008). V skladu z zakonodajo je Ministrstvo za znanost, izobraževanje in šport Republike Hrvaške, za raven osnovne in srednje šole, razvilo tri modele ter posebne oblike izobraževanja za narodne manjšine:

– Model A: učni jezik v šoli je jezik narodne manjšine; to pomeni, da pouk poteka v jeziku in pisavi narodnih manjšin, obvezno pa je učenje hrvaškega jezika. Ta model je primeren za številčno močnejše narodne manjšine, kot so na primer: srbska, italijanska, madžarska in češka narodna manjšina.

– Model B: dvojezično izobraževanje; pouk poteka v hrvaškem jeziku ter v jeziku narodne manjšine. Po tem modelu se izobražujejo pripadniki madžarske in češke narodne manjšine.

– Model C: jezik manjšine kot ocenjevan izbirni jezik; učni jezik učencev v šoli je hrvaščina, manjšinski jezik se učenci učijo od 2 do 5 šolskih ur na teden, kar vključuje tudi spoznavanje manjšinske književnosti, geografije, zgodovine, glasbe in likovne umetnosti. Po tem modelu se izobražujejo pripadniki srbske, slovaške, češke, madžarske, albanske, makedonske, rusinske, nemške, avstrijske, ukrajinske, makedonske in slovenske narodne manjšine.

- ter posebne oblike pouka kot so: poletna ali zimska šola, pouka na daljavo (dopisni pouk). Obstaja pa tudi posebni programi za vključevanje romskih učencev v vzgojno-izobraževalni sistem.

Narodne manjšine lahko same izberejo njim primeren model izobraževanja, ki pa mora biti v skladu z možnostmi (ustrezna udeležba pri izvajanju programa) in izkazanim interesom narodne manjšine.

Za ohranjanje slovenskega jezika sta pomembna še 15. člen ustavnega zakona o pravicah narodnih manjšin, v katerem piše, da imajo »pripadniki manjšin možnost ustanovitve kulturnih

društev, knjižnične, arhivske in znanstvene aktivnosti z namenom ohranjanja, razvoja in izkazovanja svoje kulturne identitete« ter 18. člen, ki govori o pravici narodne manjšine do lastnih medijev (tisk, radio in televizija) ter o vključevanju za manjšino (in tudi večino) relevantnih vsebin (tudi v manjšinskem jeziku) v nacionalne, regionalne in lokalne medije (Ustavni zakon o pravicah narodnih manjšin 2002).

3. Številčni razvoj slovenske skupnosti na Hrvaškem

Slovenska skupnost na Hrvaškem se je po popisnih podatkih v zadnjih desetletjih številčno močno zmanjšala. Poleg tega so demografske raziskave (Mežnarić 1995; Kržišnik-Bukić 1997; Kržišnik-Bukić 1999) že pred dvajsetimi leti pokazale, da je slovenska manjšina na Hrvaškem razmeroma stara narodna manjšina. Trend staranja slovenske skupnosti na Hrvaškem se je nadaljeval in se kaže tudi v novejših popisih. Po popisnih podatkih iz leta 2011[4] so glede na starostno strukturo, Slovenci »najstarejša« narodna skupnost na Hrvaškem. Povprečna starost prebivalcev Hrvaške je 41,7 let, povprečna starost Slovencev na Hrvaškem pa je 59,7 let.

Tabela 1: Število prebivalcev na Hrvaškem, ki so se ob popisih prebivalstva opredelili za slovensko narodno pripadnost

Leto popisa	**število**	**% od celotnega prebivalstva Hrvaške**
1869	16.997	-
1880	30.791	-
1910	49.516	-
1921	24.038	0,8
1931	36.920	1,0
1948	38.734	1,0
1953	43.010	1,1
1961	39.101	0,9
1971	32.497	0,7

[4] Ob primerjavi popisnih podatkov moramo biti previdni, saj podatki popisa iz leta 2011, zaradi spremenjene definicije prebivalcev, niso neposredno primerljivi s podatki prejšnjih popisov.

1981	25.436	0,6
1991	23.802	0,5
2001	13.173	0,1
2011	10.517	0,25

Vir: Kržišnik-Bukić, 2006b.

Tabela 2: Število prebivalcev na Hrvaškem, ki so se ob popisu prebivalstva 2011 opredelili za slovensko narodno pripadnost, po županijah

županija	**število**	**% od prebivalstva v posamezni županiji**
Primorsko-goranska	2.300	0,78
Mesto Zagreb	2.132	0,27
Istrska	1.793	0,86
Splitsko-dalmatinska	575	0,13
Zagrebška	527	0,17
Medžimurska	**516**	**0,45**
Varaždinska	**496**	**0,28**
Krapinsko-zagorska	408	0,31
Osješko-baranjska	344	0,11
Karlovaška	277	0,21
Zadrska	265	0,16
Dubrovniško-neretvanska	161	0,13
Šibensko-kninska	159	0,15
Sisačko-moslavaška	123	0,07
Bjelovarsko-bilogorska	102	0,09
Koprivniško-križevaška	85	0,07
Vukovarsko-sremska	65	0,04
Brodsko-posavska	59	0,04
Virovitiško-podravska	48	0,06
Ličko-senjska	47	0,09
Požeško-slavonska	35	0,04

Vir: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2013.

Število prebivalcev Hrvaške, ki so ob popisih navedli slovenščino za materni jezik se ravno tako zmanjšuje iz popisa v popis. Število govorcev slovenskega jezika se zmanjšuje še v večji meri kot se zmanjšuje število prebivalcev, ki se po narodnosti opredeljujejo kot Slovenci.

Tabela 3: Število prebivalcev na Hrvaškem, ki so ob popisu prebivalstva leta 1991, 2001 in 2011 za materni jezik navedli slovenščino

Materni jezik	Popis 1991		Popis 2001		Popis 2011	
	število	%	število	%	število	%
Slovenski jezik	19.341	0,40	11.872	0,27	9.220	0,22

Vir: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2013.

Leta 1991 se je ob popisu za Slovence opredelilo 22.376 prebivalcev, medtem ko je 19.341 prebivalcev navedlo slovenščino kot materni jezik. Trend zmanjševanja števila se je nadaljeval tudi v naslednjih dveh popisih: ob popisu leta 2001 se je za slovensko narodno pripadnost opredelilo 13.173 prebivalcev, medtem ko je slovenščino kot materni jezik navedlo 11.872 prebivalcev in ob popisu leta 2011 se je za Slovence opredelilo le še 10.517 prebivalcev, slovenščino kot materni jezik pa je navedlo 9.220 prebivalcev (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske 2013).

Pregled popisnih podatkov hrvaškega Državnega zavoda za statistiko iz leta 2011, poleg stare starostne strukture slovenske skupnosti, kaže še izrazito neenakomerno spolno strukturo prebivalcev, ki so se opredelili kot Slovenci; med prebivalci Hrvaške, ki so se opredelili kot Slovenci je bilo 7.171 žensk in le 3.346 moških. Številčna prevlada žensk nad moškimi v popisnih podatkih je sicer značilnost razvitih držav, kljub temu pa je razkorak med Slovenci na Hrvaškem precej velik. Med Slovenci na Hrvaškem je številčna prevlada žensk konstantna od popisa prebivalstva iz leta 1910, ko se je v popisu opredelilo 7.320 Slovencev in 8.366 Slovenk (Szabo 1995, 90). Ženske so se na Hrvaško v večjem številu priseljevale zaradi zaposlovanja[5] in zaradi združevanja družin (Škiljan 2011, 149–150; Pajnič 2006, 91–93). V priselitvenih tokovih iz Slovenije je bil prisoten večji delež žensk zlasti v obdobju do leta 1945, v obdobju od 1946 do 1961 pa se je spolna struktura priseljencev iz Slovenije uravnotežila (Pajnič 2016, 113–114).

[5] Z območja štajerske se je na Hrvaško priseljevalo večje število žensk, ki so najpogosteje opravljale delo služkinj ali vzgojiteljic (Škiljan 2015, 61).

Slovenci živijo na Hrvaškem dokaj razpršeno in so izrazito urbana populacija (Kržišnik-Bukić 2006a, 50). Že v preteklosti so se Slovenci priseljevali v večja hrvaška mesta kot so Zagreb, Reka in Karlovec, v nekaj manjšem številu so se priseljevali v dalmatinska mesta (Split, Zadar in Šibenik) (Riman 2010, 26–27) ter v manjše kraje, ki so danes v bližini slovensko-hrvaške meje. Po zadnjih popisnih podatkih iz leta 2011, največ Slovencev živi v mestu Zagreb (2.132), v Primorsko-goranski županiji (2.300) in v Istrski županiji (1.793) (Državni zavod za statistiko Republike Hrvaške 2011).

3.1 Varaždinska županija

V Varaždinski županiji, ki je imela po popisnih podatkih iz leta 2001 184.769 prebivalcev, naj bi živelo 562 Slovencev, kar je predstavljalo 0,3 % prebivalcev županije. Kot materni jezik je navedlo slovenščino 583 prebivalcev Varaždinske županije. Večina prebivalcev Varaždinske županije, ki so se ob popisu opredelili kot Slovenci, se je rodila v Sloveniji (83 %), le manjši del se je rodil na Hrvaškem (15 %). Od Slovencev, ki so se v Varaždinsko županijo priselili, se jih je kar 83 % priselilo zaradi združitve z družino (Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama – popis, 2001).

Deset let pozneje, ob popisu prebivalstva leta 2011, se je v Varaždinski županiji, ki je imela 175.951 prebivalcev, za slovensko narodnost opredelilo 496 prebivalcev (0,28 %), medtem ko je slovenščino kot materni jezik navedlo 505 prebivalcev (Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, popis 2011, Državni zavod za statistiku).

3.2 Medžimurska županija

V Medžimurski županiji, ki je imela po popisnih podatkih iz leta 2001 118.426 prebivalcev, naj bi živelo 522 Slovencev, kar je predstavljalo 0,4 % prebivalcev županije. Kot materni jezik je navedlo slovenščino 661 prebivalcev Medžimurske županije. Večina prebivalcev Medžimurske županije, ki so se ob popisu opredelili kot Slovenci, se je rodila v Sloveniji (86 %), le manjši

del se je rodil na Hrvaškem (11,7 %). Od Slovencev, ki so se v Medžimursko županijo priselili, se jih je kar 87,8 % priselilo zaradi združitve z družino (Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama – popis, 2001).

Deset let pozneje, ob popisu prebivalstva leta 2011, se je v Medžimurski županiji, ki je imela 113.804 prebivalcev, za slovensko narodnost opredelilo 516 prebivalcev (0,45 %), medtem ko je slovenščino kot materni jezik navedlo 554 prebivalcev (0,49 %) (Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, popis 2011, Državni zavod za statistiku).

4. Raba jezika v družini

V kolikšni meri se jezik govori v okviru družine ima velik vpliv na medgeneracijski prenos jezika in na oblikovanje stališč do jezika. Mladi, s katerimi starši doma govorijo v manjšinskem jeziku, imajo boljša izhodišča in lahko znanje manjšinskega jezika pozneje lažje nadgradijo v izobraževalnem sistemu ali v drugih oblikah izobraževanja.

Izsledki raziskave *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* (INV)[6] so pokazali, da se je pri marsikaterem anketirancu in intervjuvancu pripadniku slovenske skupnosti, že v predhodni generaciji prekinil medgeneracijski prenos slovenskega jezika. Le manjši del mladih je govoril o rabi slovenščine v družini.

[6] Temeljni raziskovalni projekt *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* (nosilka projekta: dr. Vera Kržišnik-Bukić), 2013–2016.
Mlade, ki bi lahko sodelovali v raziskavi smo iskali s pomočjo slovenskih kulturnih in drugih društev na Hrvaškem, svetov slovenske manjšine na ravni občin/mest oziroma županij ter v okviru različnih oblik poučevanja slovenskega jezika. Med anketiranci, ki so izpolnili anketo so bile enakomerno vključene tri starostne skupine: 20 (33,3 %) posameznikov, starih med 15 in 19 let, 22 (36,7 %) posameznikov, starih med 20 in 24 let ter 18 (30 %) posameznikov, starih med 25 in 29 let. Izvedli smo tudi osem intervjujev. Intervjuvali smo tri posameznike, stare med 15 in 19 let, štiri posameznike, ki sodijo v starostno skupino 20–24 let ter eno posameznico, staro 31 let.

Raziskava *Perspektive učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji* (INV)[7] med učenci osnovnih šol, ki se v Varaždinski županiji učijo slovenski jezik, je pokazala, da je med 183 anketiranimi učenci, le en učenec navedel, da je njegov materni jezik slovenščina, deset učencev pa je za materni jezik navedlo slovenščino in hrvaščino. Med njimi se polovica (5 oz. 6) učencev z družinskimi člani pogovarja samo hrvaško, manj se jih pogovarja slovensko in hrvaško.

Tabela 4: Raba jezika znotraj družine med učenci osnovnih šol, ki se v Varaždinski županiji učijo slovenski jezik

učenci	samo v slo		samo v hrv		samo v drugem jeziku		delno v slo delno v drugem jeziku		delno v hrv delno v drugem jeziku		nimam stikov	
	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%
z mamo	2	1,1	**164**	**90,6**	0	0	3	1,7	11	6,1	1	0,6
z očetom	1	0,5	**170**	**93,4**	0	0	2	1,1	8	4,4	1	0,5
z brati/sestrami	2	1,2	**155**	**89,6**	0	0	2	1,2	11	6,4	3	1,7
z dedkom po materi	6	3,7	**130**	**80,7**	0	0	2	0,6	2	1,2	22	13,7
z babico po materi	6	3,5	**150**	**87,7**	2	1,2	1	0,6	4	2,3	8	4,7
z dedkom po očetu	2	1,3	**121**	**77,6**	0	0	0	0	5	3,2	28	17,9
z babico po očetu	3	1,8	**145**	**85,9**	0	0	0	0	1	0,6	20	11,8
z družinskimi prijatelji	2	1,1	**134**	**75,3**	2	1,1	8	4,5	32	18	0	0

Vir: Novak Lukanovič, Medvešek, Munda Hirnök & Zver, 2014.

Tabela 5: Raba jezika znotraj družine med starši učencev osnovnih šol, ki se v Varaždinski županiji učijo slovenski jezik

starši	samo v slo		samo v hrv		samo v drugem jeziku		delno v slo delno v drugem jeziku		delno v hrv in delno v drugem jeziku		nimam stikov	
	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%
z mamo	4	2,9	**117**	**86,0**	4	2,9	4	2,9	2	1,5	5	3,7
z očetom	1	0,8	**108**	**84,4**	3	2,3	2	1,6	0	0	14	10,9
z brati/sestrami	3	2,1	**122**	**87,1**	3	2,1	4	2,9	4	2,9	4	2,9
z dedkom po materi	3	2,7	**80**	**7,8**	1	0,9	0	0	0	0	29	25,7
z babico po materi	5	3,4	**87**	**73,7**	0	0	0	0	0	0	26	22
z dedkom po očetu	0	0	**83**	**71,6**	1	0,9	0	0	0	0	32	27,6
z babico po očetu	0	0	**84**	**72,4**	2	1,7	0	0	0	0	30	25,9
z družinskimi prijatelji	1	0,7	**106**	**75,7**	2	1,4	9	6,4	22	15,7	0	0

Vir: Novak Lukanovič, Medvešek, Munda Hirnök & Zver, 2014.

[7] Raziskavo *Perspektive učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji* (2013), sta financirala Urad vlade za Slovence v zamejstvu in svetu Republike Slovenije in Inštitut za narodnostna vprašanja. Leta 2013 je bila izvedena anketa med starši in učenci, ki so obiskovali pouk slovenskega jezika. Pripravili smo dva tipa strukturiranih vprašalnikov: vprašalnik za učence in vprašalnik za starše. Vprašalnik je izpolnilo 145 staršev, kar je predstavljalo 60,6 % realizacija ankete ter 183 učencev, kar je 76,6 % realizacija ankete (Vir: Novak Lukanovič, Medvešek, Munda Hirnök & Zver, 2014).

Med starši jih je osem navedlo tudi slovenščino kot materni jezik: 3starši so navedli, da je njihov materni jezik slovenščina, 5 staršev pa je za materni jezik navedlo slovenščino in hrvaščino. Odgovori staršev o izbiri jezika v različnih govornih položajih v družini, se niso bistveno razlikovali od odgovorov njihovih otrok.

Raziskava *Promocija učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji*[8], v katero so bili vključeni dijaki, ki se v Varaždinski županiji učijo slovenski jezik in njihovi straši, pa je pokazala, da oboji, v družini večinoma uporabljajo hrvaščino. Pri čemer velja izpostaviti, da so se vsi dijaki opredelili za hrvaško narodno pripadnost, za svoj materni jezik pa so navedli hrvaščino. Samo en dijak, je pripisal, da je Hrvat s slovenskimi koreninami, za materni jezik pa je navedel hrvaščino. Ta dijak v krogu družine s posameznimi člani uporablja poleg hrvaščine tudi slovenščino.

[8] Raziskavo *Promocija učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji* (2014), sta financirala Urad vlade za Slovence v zamejstvu in svetu Republike Slovenije in Inštitut za narodnostna vprašanja. Za anketiranje smo pripravili dva strukturirana vprašalnika, enega za starše in enega za dijake. Anketa za starše je vsebovala 23 vprašanj odprtega in zaprtega tipa, anketa za dijake pa 26 vprašanj odprtega in zaprtega tipa. Med 45 dijaki, ki so obiskovali pouk slovenskega jezika, je anketo izpolnilo 41 dijakov, kar je predstavljalo 91,1 % realizacijo ankete. Vprašalnike je izpolnilo in vrnilo 39 staršev – kar predstavlja 87 % realizacijo ankete (Medvešek & Novak Lukanovič 2015).

Graf 1: Raba jezika znotraj družine med dijaki, ki se v Varaždinski županiji učijo slovenski jezik

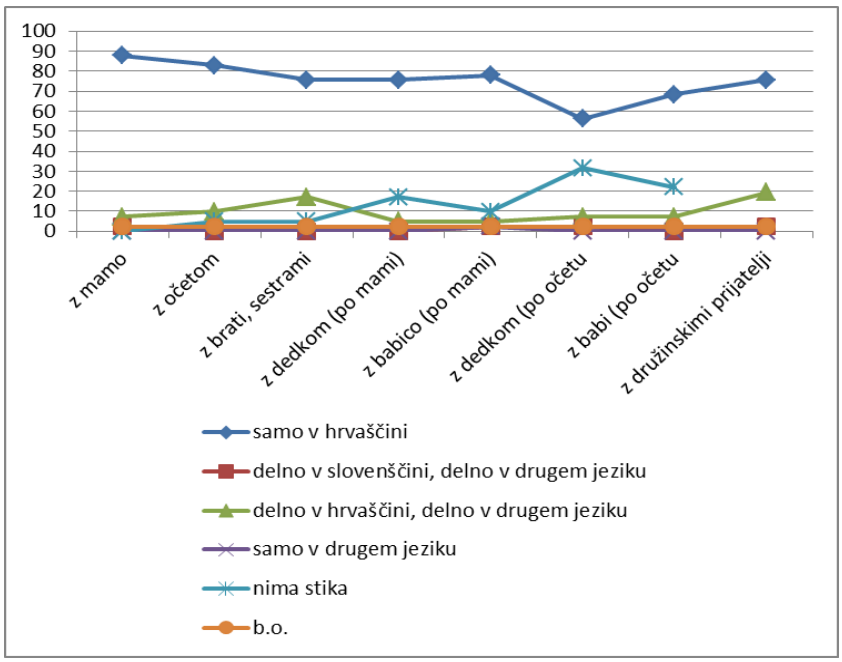

Vir: Medvešek & Novak Lukanovič 2015

Starši dijakov v krogu družine večinoma uporabljajo hrvaščino. Izredno malo staršev je navedlo, da v komunikaciji s posameznimi družinskimi člani poleg hrvaščine uporabljajo še kak drug jezik. Jeziki v katerih komunicirajo s posameznimi člani družine so: ruščina, portugalščina, slovenščina, nemščina in angleščina.

Graf 2: Raba jezika znotraj družine med starši dijakov, ki se v Varaždinski županiji učijo slovenski jezik

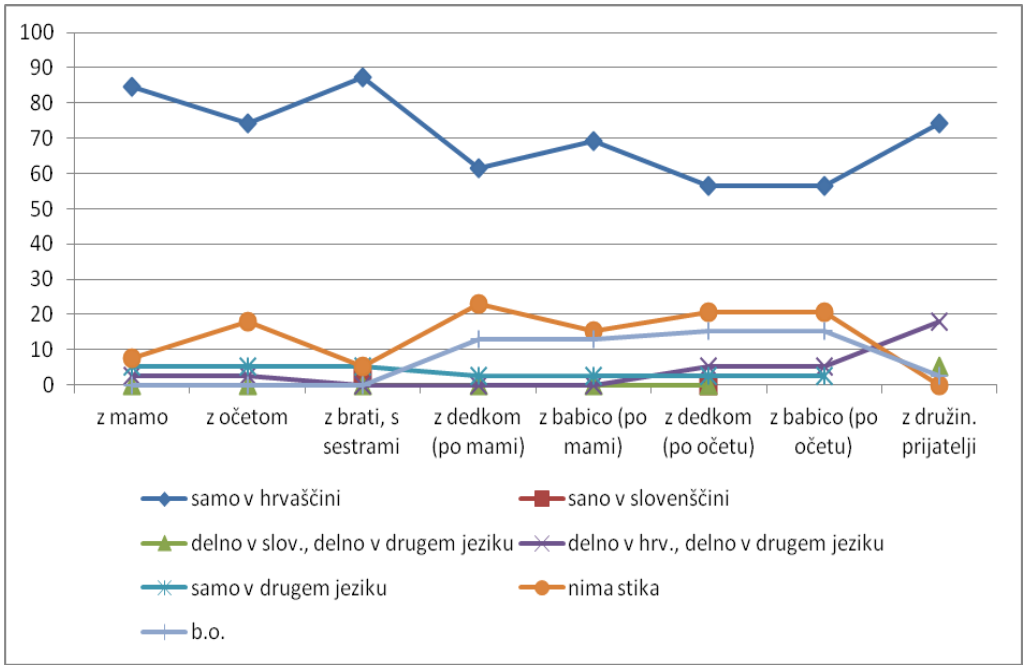

Vir: Medvešek & Novak Lukanovič 2015

5. Raba slovenščine v javnosti

Raba slovenskega jezika kot uradnega jezika na Hrvaškem ni zagotovljena zaradi poselitvenih značilnosti in majhne številčnosti slovenske skupnosti na Hrvaškem. S tega vidika je prevladujoča raba hrvaškega jezika v javnem življenju edina logična posledica. V primerjavi z drugimi jeziki kot denimo italijanščino, ki ima v Istri in na Kvarnerju razvejano uradno institucionalno podlago, ali pa celo angleščino in nemščino, ima slovenščina na Hrvaškem mnogo nižji status.

Govorci slovenskega jezika, na Hrvaškem dejansko nimajo priložnosti za rabo slovenščine v javnosti. Raba slovenskega jezika je omejena na sogovorce, za katere vedo, da govorijo

slovenski jezik (najpogosteje družinski člani in sorodniki), oziroma na situacije, dogodke, ki so tako ali drugače povezani s slovenščino ali Slovenijo – največkrat so to aktivnosti v Slovenskih kulturnih društvih (Medvešek & Riman 2017 (v tisku); Pajnič 2006, 142).

Raziskava *Perspektive učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji* (INV) je glede rabe slovenskega jezika izven družine med učenci, ki se učijo slovenski jezik v osnovni šoli, pokazala, da se učenci večinoma pogovarjajo samo v hrvaškem jeziku, le v redkih primerih se s sošolci ali s prijatelji pogovarjajo v slovenskem jeziku (ali katerem drugem jeziku).

Tabela 6: Jeziki v katerih se učenci, ki se v osnovnih šolah Varaždinske županije učijo slovenski jezik pogovarjajo izven družine

	samo v slovenščini		samo v hrvaščini		samo v drugem jeziku …		delno v slovenščini delno v drugem jeziku …		delno v hrvaščini delno v drugem jeziku …		nimam stikov	
	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%
s sosedi	0	0	**172**	**94,5**	0	0	1	0,5	8	4,4	1	0,5
v šoli, s sošolci/sošolkami	1	0,6	**154**	**85,1**	1	0,6	2	1,1	23	12,7	0	0
s prijatelji zunaj šole	1	0,5	**152**	**83,1**	1	0,5	4	2,2	24	13,1	1	0,5
v cerkvi	0	0	**175**	**97,8**	1	0,6	1	0,6	1	0,6	1	0,6

Vir: Novak Lukanovič, Medvešek, Munda Hirnök & Zver, 2014.

Tabela 7: Jeziki v katerih se starši učencev, ki se v osnovnih šolah Varaždinske županije učijo slovenski jezik pogovarjajo izven družine

	samo v slovenščini		samo v hrvaščini		samo v drugem jeziku …		delno v slovenščini delno v drugem jeziku …		delno v hrvaščini delno v drugem jeziku …		nimam stikov	
	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%
s sosedi	2	1,4	**129**	**92,1**	1	0,7	3	2,1	5	3,6	0	0
s prijatelji	2	1,4	**117**	**83,6**	2	1,4	8	5,7	11	7,9	0	0
na delovnem mestu	8	6,1	**105**	**80,2**	1	0,8	2	1,5	10	7,6	0	0
v cerkvi	0	0	**2**	**1,5**	1	0,7	0	0	2	1,5	2	1,5

Vir: Novak Lukanovič, Medvešek, Munda Hirnök & Zver, 2014.

Pokazalo se je, da je pri 6,1 % starših prisoten slovenski jezik na delovnem mestu oziroma, da se na delovnem mestu pogovarjajo samo v slovenščini.

Podobne rezultate je pokazala raziskava *Promocija učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji* (INV).

Tabela 8: Odgovori dijakov na vprašanje: »V katerem jeziku se pogovarjaš izven družine?« (N=41)

	s sosedi		v šoli		s prijatelji izven šole		v cerkvi	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
samo v hrvaščini	38	**92,7**	34	**82,9**	31	**75,6**	31	**75,6**
samo v slovenščini	0	0	0	0	0	0	1	2,4
delno v slovenščini, delno v drugem jeziku	1	2,4	1	2,4	0	0	1	2,4
delno v hrvaščini, delno v drugem jeziku	1	2,4	5	12,2	9	22	1	2,4
nimam stikov	0	0	0	0	0	0	5	12,2
b. o.	1	2,4	1	2,4	1	2,4	2	4,9
skupaj	41	100	41	100	41	100	41	100

Vir: Medvešek & Novak Lukanovič 2015

Izven družine se dijaki večinoma pogovarjajo v hrvaškem jeziku. V posameznih govornih situacijah, dijaki v manjšem številu poleg hrvaščine uporabljajo še slovenščino, nemščino in angleščino.

Podobno kot dijaki, tudi starši izven družine v veliki večini uporabljajo hrvaški jezik. Na primer en starši je odgovoril, da s sosedi govori samo slovensko, en starš s sosedi govori slovensko in hrvaško, ostalih 37 staršev pa v komunikaciji s sosedi uporablja samo hrvaščino.
En starš je navedel, da govori s prijatelji samo slovensko, en starš pa, da govori delno slovensko in delno hrvaško, 6 staršev je navedlo, da poleg hrvaščine uporablja še nemščino (1), ruščino (2), angleščino in nemščino (1) ter slovenščino (2). Še največ staršev uporablja slovenščino na delovnem mestu. En starš uporablja na delovnem mestu samo slovenščino, en starš uporablja samo angleščino, šest staršev pa je navedlo, da na delovnem mestu poleg hrvaščine uporabljajo še angleščino, slovenščino in nemščino.

Graf 3: Odgovori staršev na vprašanje: »V katerem jeziku se pogovarjate izven družine?« (N=39)

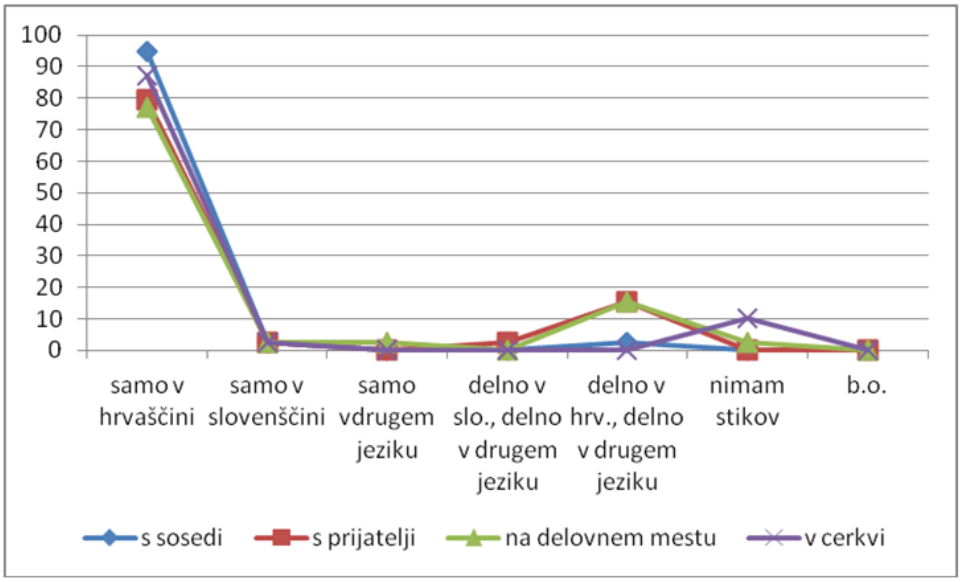

Vir: Medvešek & Novak Lukanovič 2015

Na podlagi odgovorov (opredeljevanje maternega jezika, narodne pripadnosti, rabe jezika s posameznimi govorci, rabe jezika v posameznih domenah), ki so jih v anketi podali dijaki in njihovih starši lahko ugotovimo, da pouk slovenskega jezika na Drugi gimnaziji Varaždin večinoma ne obiskujejo pripadniki slovenske manjšine. Ravno tako lahko glede na njihove odgovore sklepamo, da je veliki večini slovenščina tuj jezik.

6. Cerkev in slovenski jezik

Cerkev bi lahko bila pomemben medij oziroma prostor rabe slovenskega jezika, vendar pa imajo Slovenci na Hrvaškem organizirano redno bogoslužje v slovenskem jeziku samo v Zagrebu. Prebivalci nekaterih obmejnih območij oziroma krajev, to velja tudi za Varaždinsko in Medžimursko županijo, obiskujejo cerkve na slovenski strani meje, kjer imajo bogoslužje v slovenskem jeziku.

7. Mediji in slovenski jezik

Hrvaška ustava (člen 15.) in zakonodaja[9] omogočata dostop in prisotnost narodnih manjšin v lokalnih, regionalnih ali nacionalnih medijih, kljub temu pa je dejanska prisotnost informacij o narodnih manjšinah na Hrvaškem v javnih medijih relativno majhna. V večinskih medijih se informacije o manjšini pojavljajo samo v oddajah, namenjenih manjšinam, kot na primer

[9] Ustavni zakon o pravicah narodnih manjšin (2002) določa obveznosti radijskih in televizijskih postaj na nacionalni, regionalni in lokalni ravni, da ustvarjajo programe namenjene informiranju pripadnikov narodnih manjšin v njihovem jeziku ter programe namenjene ohranjanju in razvoju kulturne, jezikovne in verske identitete (člen 18).
Zakon o Hrvaški radioteleviziji narekuje predvajanje oddaj namenjenih informiranju narodnih manjšin na Hrvaškem (9. člen). Leta 1992 so na hrvaški nacionalni televiziji ustanovili Redakcijo za narodne manjšine; od tedaj je tudi na sporedu tedenska oddaja Prizma, ki je namenjena vsem narodnim manjšinam na Hrvaškem.

Prizma in *Manjinski mozaik*, veliko manj pa tudi v drugih, rednih informativnih ali kulturnih oddajah.

V Ustavnem zakonu o pravicah narodnih manjšin (2002) je še opredeljeno, da lahko dejavnost javnega obveščanja opravljajo tudi sveti oziroma društva narodnih manjšin (18. člen). Slovenska manjšina ima lastno medijsko produkcijo, ki pa je v zadnjih dveh desetletjih skoraj izključno vezana na aktivnosti slovenskih kulturnih društev. Trenutno na Hrvaškem obstaja nekaj glasil in biltenov, ki pa izhajajo le nekajkrat na leto.[10] Glasila prinašajo informacije o življenju pripadnikov slovenske skupnosti na Hrvaškem, o delovanju slovenskih društev ter aktualne informacije iz Slovenije. Težave s katerimi se soočajo slovenska društva pri izdajanju revij in glasil je med drugim tudi pomanjkanje profesionalnih novinarjev, ki bi aktivno govorili slovenski jezik. Slovenci, ki živijo v Varaždinski in Medžimurski županiji nimajo svojega tiskanega medija v slovenskem jeziku.

Slovenski radio ni mogoče poslušati na celotnem zamejskem območju na Hrvaškem. Podobno kot velja za sprejem slovenskih radijskih postaj, tudi slovenskih televizijskih programov ni mogoče spremljati v nekaterih hrvaških obmejnih prostorih – zlasti v hrvaški Istri in v Kvarnerju so še prisotne tehnične ovire pri sprejemanju slovenskih televizijskih programov. Poleg tega hrvaški operaterji v svojih paketih televizijskih programov ne ponujajo slovenskih programov, razen informativnih. Če bi bili slovenski programi lažje dostopni, bi verjetno bila njihova gledanost še večja. Pomembno je še omeniti, da hrvaška televizija redko predvaja slovenske filme in serije (Medvešek & Riman 2017 v tisku).

Anketiranci, ki so sodelovali v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* so navedli, da so spletne strani tiste, ki jih še v največji meri

[10] Slovensko društvo Triglav iz Splita tiska mesečnik *Planiko*, ki ne izhaja redno. SKD Slovenski dom iz Zagreba izdaja štirimesečnik *Novi odmev*. Do leta 2012 je Slovenski dom KPD Bazovica izdajal mesečnik *Kažipot*, ki ga je nadomestila revija *Sopotja*, ki zdaj izhaja 4-krat letno. Slovensko kulturno društvo Istra izdaja tromesečnik *Mavrica*. Slovensko društvo Snežnik iz Lovrana pa izdaja enkrat na leto bilten *Liburnija* (Medvešek & Riman 2017 v tisku).

spremljajo v različnih jezikih, tudi v slovenščini. Spletne strani v slovenščini so lažje dostopne kot slovenski radijski oziroma televizijski programi, zato je tudi njihov obisk večji. Med množičnimi mediji je ravno internet postal tisti medij, ki različnim etničnim, političnim ali družbenim gibanjem (skupnostim) omogoča doseganje njihove ciljne populacije, njihovih občestev, kljub temu da jim morda ni omogočen (v zadostni meri) vstop v druge javne množične medije (časopis, radio, televizijo) (Medvešek & Riman 2017 v tisku).

8. Slovenski jezik v vzgojno-izobraževalnem sistemu

V skladu s hrvaško in tudi slovensko zakonodajo imajo pripadniki slovenske manjšine na Hrvaškem na razpolago različne oblike učenja slovenščine v okviru vzgojno-izobraževalnega sistema: možnosti učenja slovenščine na ravni predšolske vzgoje, učenje slovenščine v okviru javnega izobraževalnega sistema − kot izbirni predmet na ravni osnovne in srednje šole (model C), učenje slovenščine (tudi na osnovnih šolah) v okviru različnih projektov ter na visokošolski ravni izobraževalnega sistema.

8.1 Učenje slovenščina na ravni predšolske vzgoje

V Varaždinski in Medžimurski županiji ni omogočeno učenje slovenščine na ravni predšolske vzgoje.[11]

[11] Slovenščino se otroci lahko učijo na ravni predšolske vzgoje v drugih hrvaških krajih. Program učenja slovenščine je bil verificiran za Otroški vrtec Reka in se je začel izvajati leta 2011 v enoti vrtca na Mlaki (CPO Potok, Otroški vrtec Reka). Pouk slovenščine je potekal dvakrat na teden v obliki tečaja in s skromnim osebnim gradivom (Mirković 2012, 23). V naslednjem šolskem letu je izvajanje programa zamrlo, s pojasnilom da »v novem pedagoškem letu 2012/13 ni bilo zanimanja«; kar pa ne preseneča, saj starši s to možnostjo niso bili javno seznanjeni (Sotočja 2016). Trenutno se pripravlja organizacija dveh slovenskih vrtcev, enega na Reki (Mirković 2016, 4) in enega v Zagrebu. Na Reki, naj bi delovanje slovenskega vrtca začelo v prvi polovici leta 2017. V Zagrebu pa se priprave odvijajo že dobro leto, saj si je Svet slovenske narodne manjšine skupaj z drugimi manjšinskimi sveti do sedaj zaman prizadeval za uveljavitev te pravice (Medvešek & Riman 2017 v tisku). Po besedah Darka Šonca, se mestna oblast

8.2 Učenje slovenskega jezika po Modelu C na ravni osnovne in srednje šole

Osnovna šola

Medžimurska županija

V šolskem letu 2007/08 so se učenci lahko učili slovenski jezik na osnovni šoli Štrigova v Medžimurju po modelu C, kar pomeni, da je bila slovenščina ocenjevan izbirni predmet. Leta 2008 se je slovenski jezik učilo 6 otrok, naslednje šolsko leto pa med učenci naj ne bi bilo izkazanega interesa za učenje slovenskega jezika; kljub temu pa so posamezni učenci iz tega šolskega okraja obiskovali osnovno šolo v Sloveniji (MZOS 2009; Mesarić 2010, 9; Mesarić 2012, 10–11). V Sloveniji otrok ne šolajo samo posamezniki, ki imajo tam sorodstvene vezi oziroma prednike, ampak tudi Hrvati, pri katerih je to zaradi bližine meje tradicija oziroma vidijo v šolanju v Sloveniji prednosti za izobraževalne in zaposlitvene priložnosti otrok. Na drugi strani pa del prebivalcev občine Štrigova šolanje otrok v Sloveniji ne sprejema pozitivno in na to gledajo v smislu izgube hrvaške narodne identitete ter slabljenja hrvaškega jezika. Staršev otrok, ki bi si želeli učenja slovenskega jezika v hrvaških šolah je več kot se zdi na prvi pogled, se pa mnogi med njimi ne želijo izpostaviti, saj menijo, da posledično obstajajo možnosti negativnih pritiskov na njihove otroke (Medvešek & Riman 2017 v tisku).

Varaždinska županija

V Varaždinski županiji se na ravni osnovne šole ne izvaja pouk slovenskega jezika po modelu C.

in pristojno ministrstvo med seboj ne moreta dogovoriti, kdo naj bi izvedel anketo v vrtcih, oziroma uradno preveril zanimanje za programe v manjšinskih jezikih (Sotočja 2016).

Drugje na Hrvaškem

Poskusi vključevanja učenja slovenskega jezika v hrvaški izobraževalni sistem segajo že v leta po drugi svetovni vojni, ko sta na območju današnje Hrvaške krajše obdobje delovala dva slovenska šolska oddelka, v katerih je bil učni jezik slovenščina.[12] Po ukinitvi omenjenih slovenskih oddelkov v Labinu in na Reki, slovenščina več desetletij ni bila vključena v javni šolski sistem. V šolskem letu 2009/10 se je učenje slovenskega jezika po modelu C, za 35 učencev, začelo v OŠ Pećine (Reka). V naslednjem šolskem letu se je število učencev povečalo na 45, v šolskem letu 2011/12 in 2012/13 pa je slovenščino obiskovalo 41 učencev (Vlada Republike Hrvatske 2013, 12–13). Slovenskega jezika so se, po modelu C, v šolskem letu 2013/14 imeli možnost učiti tudi učenci v Matuljih, na OŠ Andrije Mohorovičića (in podružnični OŠ v Jušićih). V tem letu se je skupaj na obeh osnovnih šolah (OŠ Pećine in OŠ Andrije Mohorovičića) slovenščino učilo 42 otrok (Vlada Republike Hrvatske 2014, 15). Vodstva slovenskih društev in predstavniki ter sveti slovenske manjšine na Hrvaškem spodbujajo starše in učence v osnovnih šolah v Istrski in Primorsko-goranski županiji, naj izkažejo interes in sprožijo postopek za uvedbo učenja slovenskega jezika (Mirković 2016, 4). Na tem področju se kaže počasen napredek, saj se je z začetkom leta 2017 učenje slovenskega jezika za 14 učencev po modelu C, začelo izvajati tudi na osnovni šoli Kozala na Reki (Medvešek & Riman 2017 v tisku).

Srednja šola

Varaždinska županija

Tudi na srednjih šolah se izvaja učenje slovenskega jezika po modelu C. Začelo se je v Varaždinu, ko so na predlog Sveta slovenske nacionalne manjšine Varaždinske županije in v sodelovanju z Ministrstvom za znanost, izobraževanje in šport Republike Hrvaške, Zvezo

[12] En oddelek je bil organiziran v današnji osnovni šoli I. Lola Ribar v Labinu, leta 1947/48 (oddelek je deloval samo eno šolsko leto), drugi oddelek pa je deloval v osnovni šoli Matteoti, na Reki med letoma 1950 in 1953 (Riman 2013, 372; Koprivc 2016, 66).

slovenskih kulturnih društev in Upravnim oddelkom za šolstvo Varaždinske županije v šolskem letu 2011/12 na Drugi gimnaziji Varaždin pričeli z izvajanjem izbirnega predmeta slovenski jezik in kultura. Druga gimnazija Varaždin je tako postala prva gimnazija na Hrvaškem, kjer se dijaki lahko učijo v rednem pouku slovenski jezik in kulturo.

V prvem letu je pouk obiskovalo 64 dijakov, v 4 skupinah (MZOS 2012), v šolskem letu 2012/13 pa se je število dijakov zmanjšalo in je slovenski jezik obiskovalo še 46 dijakov, v 4 skupinah (Vlada Republike Hrvatske 2013, 14). Leta 2013/14 je slovenščino obiskovalo 51 in leta 2014/15 45 dijakov.

Tabela 9: Število dijakov, ki obiskuje pouk slovenskega jezika (model C) v Varaždinski županiji

	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Število dijakov, ki obiskuje pouk slovenskega jezika	64	46	51	45

Vir: Medvešek & Novak Lukanovič 2015

Medžimurska županija

V šolskem letu 2015/2016 se je pouk slovenščine začel najprej kot fakultativni predmet tudi v Srednji šoli v Čakovcu (Medžimurska županija). Obiskovalo ga je okoli 20 učencev. V šolskem letu 2016/2017 pa se je učenje slovenskega jezika začelo poučevati kot izbirni predmet (15 učencev – 2., 3. in 4. letnik) ter kot fakultativni predmet (15 učencev) (Srednja škola Čakovec 2016, 23, 40).

Drugje na Hrvaškem

V šolskem letu 2013/14 se je začel pouk slovenskega jezika tudi na Gimnaziji v Pulju ter v Srednji šoli za uporabno umetnost in oblikovanje v Pulju. Po podatkih za vse tri šole, je v šolskem letu 2013/14 pouk slovenskega jezika obiskovalo 97 dijakov v 6 skupinah (Vlada Republike Hrvatske 2014, 17). V šolskem letu 2014/15 je pouk slovenskega jezika v srednjih

šolah obiskovalo 59 učencev in v naslednjem šolskem letu 2015/16 82 učencev (Koprivc 2016, 71).

8.3 Učenje slovenščine v okviru različnih projektov

Varaždinska županija

V okviru drugega projekta *Poučevanje slovenščine in slovenske kulture v Varaždinski županiji,* je v šolskem letu 2012/13 začelo osem učiteljic iz obmejnih slovenskih šol, z učenjem slovenskega jezika kot obšolske dejavnosti v 12 osnovnih šolah[13] Varaždinske županije. Učenje slovenskega jezika poteka po slovenskem učnem načrtu, ki ga je potrdilo Ministrstvu za znanost, izobraževanje in šport Republike Hrvaške. Pouk slovenščine se izvaja v prostorih šol, vendar ni del rednih šolskih dejavnosti in ni ocenjevan. V prvem letu je dopolnilni pouk obiskovalo okoli 239 učencev, v šolskem letu 2015/16, je bilo k pouku vpisanih 139 učencev. Prednost tega projekta v primerjavi z izvajanjem pouka slovenščine po modelu C so učiteljice iz Slovenije, ki so naravne govorke slovenskega jezika. Za učenje jezikov narodnih manjšin, po modelu C, namreč ni pogoj, da bi morali biti učitelji naravni govorci manjšinskih jezikov, kar lahko predstavlja problem kakovosti poučevanja slovenskega jezika.

Tabela 10: Število učencev, ki obiskuje pouk slovenskega jezika v Varaždinski županiji

	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016
Število učencev, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika	239	186	/	139

Vir: Novak Lukanovič, Medvešek, Munda Hirnök & Zver, 2014.

[13] Slovenščino se učijo otroci na šolah: OŠ Izidora Poljaka Višnjica (POŠ Julijane Erdödy Drašković, Cvetlin), OŠ Ante Starčevića Lepoglava, OŠ Petar Zrinski Jalžabet, OŠ Cestica, OŠ Antuna i Ivana Kukuljevića Varaždinske Toplice, OŠ Petrijanec, OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog Ivanec, OŠ Bisag, OŠ Visoko, OŠ Breznički Hum, OŠ grofa Janka Draškovića Klenovnik, OŠ Andrije Kačića Miošića, Donja Voća (POŠ Antuna Gustava Matoša, Gornja Voća).

Raziskava *Perspektive učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji* (2013) je pokazala, da ima slovenščina za učence in starše, ki so sodelovali v raziskavi različen pomen, različni pa so tudi njihovi motivi za obiskovanje pouka slovenskega jezika. Za nekatere je slovenščina prvi oziroma materni jezik, večini pa slovenščina ni prvi jezik in se jo učijo zaradi različnih razlogov. V treh letih se je tudi pokazalo, da začetni velik interes med učenci in starši, počasi upada.

Drugje na Hrvaškem

Obstaja pa tudi možnost učenja slovenščine, ki se na šolah organizira v okviru posameznih projektov. Na osnovnošolski ravni se je možnost učenja slovenščine, v okviru projekta Slovenska informacijska točka Si-T, najprej uveljavila na OŠ Pećine na Reki, kjer se je v letu 2006 začel prostovoljni pouk slovenskega jezika za vse otroke reških šol (Jakserič 2011). Prvo leto, ko je bilo učenje slovenskega jezika prostovoljno, se je pouka udeleževalo 18 učencev, leto pozneje pa 28 učencev. Po treh letih je slovenski jezik postal izbirni predmet po modelu C.

8.4 Učenje slovenščine na visokošolski ravni

Na visokošolski ravni se je na Hrvaškem slovenščino mogoče učiti na Vseučilišču v Zagrebu (Sveučilište u Zagrebu) Filozofske fakultete v Zagrebu in v Vseučilišču v Zadru (Sveučilište u Zadru).

9. Slovenska kulturna društva in druge oblike organiziranosti ter slovenski jezik

V posameznih lokalnih okoljih na Hrvaškem so se prebivalci, ki so želeli ohranjati slovensko izročilo, jezik in kulturo organizirali v političnih in kulturnih društvih že od konca 19. stoletja. Po letu 1991 se je vzporedno s procesom zmanjševanja števila prebivalcev, ki so se ob popisih opredelili kot Slovenci, začel odvijati proces krepitve slovenskega društvenega samoorganiziranja (Kržišnik-Bukić 2016, 151). Ob ustanovitvi Zveze Slovencev v Republiki Hrvaški leta 1992 so bila vanjo vključena vsa štiri obstoječa slovenska društva na Hrvaškem: Kulturno-prosvetno društvo Slovenski dom Zagreb, Slovenski dom – Kulturno-prosvetno društvo Bazovica (Reka), Slovensko društvo Triglav (Split) in Društvo Slovencev dr. France Prešeren (Šibenik). V letu 2017 Trenutno *Zveza slovenskih društev na Hrvaškem*[14] združuje šestnajst slovenskih kulturnih društev.[15] V aktualni družbeno-politični ureditvi ostaja delovanje manjšinskih društev in organizacij pomembno, saj uresničevanje manjšinskih pravic slovenske skupnosti na Hrvaškem poteka predvsem preko društev, t. i. kulturne avtonomije, ter v okviru manjšinske samouprave, ki manjšinam omogoča, da izvolijo svete oziroma predstavnike na lokalni in regionalni ravni (Riman & Medvešek 2017 v tisku).

[14] *Zveze Slovencev v Republiki Hrvaški* se je leta 1996 preimenovala v *Zvezo slovenskih društev na Hrvaškem.*

[15] To so: *Kulturno prosvetno društvo Slovenski dom* (Zagreb, od leta 1929), *Slovenski dom, kulturno prosvetno društvo Bazovica* (Reka, od leta 1947), *Slovensko kulturno društvo Triglav* (Split, od leta 1992), *Kulturno društvo Slovencev dr. France Prešeren* (Šibenik, od leta 1997), *Slovensko kulturno društvo Lipa* (Dubrovnik, od leta 2001), *Slovensko kulturno društvo Istra* (Pulj, od leta 2001), *Slovensko kulturno društvo Snežnik* (Lovran, od leta 2005), *Slovensko kulturno društvo Lipa* (Zadar, od leta 2004), *Kulturno društvo Slovenski dom Karlovac* (Karlovac, od leta 2006), *Društvo Slovencev Labin* (Labin, od leta 2006), *Slovensko kulturno društvo Stanko Vraz* (Osijek, od leta 2006), *Slovensko kulturno društvo Lipa* (Buzet, od leta 2007), *Slovensko kulturno društvo Oljka* (Poreč, od leta 2007), *Slovensko kulturno društvo Nagelj* (Varaždin, od leta 2008), *Slovensko kulturno društvo Gorski kotar* (Tršće, od leta 2007) in *Slovensko kulturno društvo Ajda* (Umag, od leta 2011).

Pregled aktivnosti trenutno delujočih slovenskih društev na Hrvaškem kaže, da le-ta večinoma ponujajo »tradicionalne« kulturne dejavnosti oziroma sekcije, kot so folklora, petje, gledališče, ročna dela, literarna sekcija; imajo pa tudi svoje knjižnice in časopisne oddelke ter organizirajo tečaje slovenskega jezika (Riman & Medvešek 2017 v tisku). Na Hrvaškem je še vedno najbolj pogosta in razširjena oblika učenja slovenskega jezika in kulture organizirana v obliki tečajev, ki jih izvajajo slovenska kulturna društva samostojno ali v obliki dopolnilnega pouka slovenskega jezika (DPS). Interes za izvajanje teh oblik učenja slovenščine se je povečal zlasti po razpadu jugoslovanske federacije. Tečajev slovenskega jezika ne organizirajo vsa društva[16] in se ne izvajajo v vseh županijah. Poleg omenjenih tečajev se na Hrvaškem izvaja tudi DPS,[17] ki je ravno tako namenjen mladim in starejšim. Nimamo podatkov, da bi se podobni tečaji slovenskega jezika in DPS izvajal v Varaždinski in Medžimurski županiji.

V Varaždinski županiji deluje od leta 2004 *Hrvaško-slovensko društvo prijateljstva*, leta 2007 je bil ustanovljen *Svet slovenske narodne manjšine Varaždinske županije*[18], od leta 2008 pa deluje še *Slovensko kulturno društvo Nagelj*.[19]

Na drugi strani Slovenci v Medžimurski županiji niso ustanovili svojega društva ali sveta.

[16] Nekatera društva, kot je na primer SKD Bazovica, KPD Slovenski dom v Zagrebu, SKD Ajda Umag v svoji organizaciji izvajajo tečaje slovenščine za vse zainteresirane posameznike, ne glede na njihovo etnično opredelitev oziroma ozadje (Koprivec 2016, 53, 55).

[17] Trenutno DPS poteka v sodelovanju s *Slovenskega društva KPD Bazovica* na Reki, *Slovenskega kulturnega društva Istra* v Pulju in Buzetu, *Slovenskega kulturnega društva Gorski kotar* v Čabru in Tršću, S*lovenskega kulturnega društva Triglav* v Splitu ter *Slovenskega kulturnega društva Stanko Vraz* v Osijeku (Koprivc 2016, 11).

[18] Na manjšinskih volitvah leta 2007, se je od 380 volivcev slovenske manjšine v Varaždinski županiji volitev udeležilo 12 volivcev (3,6 %). Izvolili so Svet slovenske narodne manjšine v Varaždinski županiji. V statutu Sveta slovenske narodne manjšine Varaždinske županije je zapisano, da je to institut manjšinske samouprave na območju Varaždinske županije (Škiljan 2015, 96).

[19] Društvo ima 48 članov (Združenje slovenska izseljenska matica 2016c) oziroma 66 članov (Žitnik Serafin 2014, 154).

10. Zaključna razmišljanja

Slovenci, ki so živeli na Hrvaškem v času obstoja SFRJ, niso imeli posebnih manjšinskih pravic. Za uspešno vključitev v hrvaško družbo je (bilo) potrebno znanje hrvaškega jezika. Raziskave opravljene v zadnjih nekaj letih so pokazale prekinitev medgeneracijskega prenosa slovenskega jezika med pripadniki slovenske skupnosti na Hrvaškem. Šele po letu 1991 se je med prebivalci Hrvaške povečal interes za učenje slovenščine (Lokar 2013, 149), ki se kaže tudi v številu otrok, ki se v vzgojno-izobraževalnem sistemu učijo slovenski jezik. Velik del teh otrok, ki se učijo slovenščino ni slovenskega izvora, kar na poseben način oblikuje način poučevanja slovenskega jezika.

Na ohranjanje in razvoj manjšinskega jezika ne vpliva v tolikšni meri normativna ureditev rabe jezika, število govorcev oziroma kateri drugi dejavniki, kot dejstvo, da med pripadniki etnične skupnosti obstajata želja in potreba po prenosu jezika na naslednje generacije. Raba jezika na ravni družine je izjemnega pomena. Hkrati pa posamezniki (manjšinskega) jezika ne bodo ohranjali zgolj zato, ker je ta pomemben element etničnosti staršev oziroma starih staršev, ampak ga bodo ohranjali, če bodo v njem prepoznali vrednost, ki je pomembna za njihovo prihodnost (Warschauer & Florio-Hansen 2003, 22).

11. Literatura in viri

Državni zavod za statistiku Republike Hrvaške, 2011. Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, popis 2011, http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_04/h01_01_04_RH.html (dostop 17. junij 2016).

Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2013. Popis 2011 – Jer zemlji čine ljudi. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku. 1469. Statistička izvješća. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb.

Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2016. Popis 2011 – Jer zemlji čine ljudi. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Stanovništvo prema obrazovnim obilježejima. 1582. Statistička izvješća. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb.

GeoSTAT, 2016. Geostat RH prostorna i statistička povezanost. https://geostat.dzs.hr/ (dostop 24. september 2016).

GPPNet, 2016a. Ustav Republike Hrvatske, http://gpp.pravo.unizg.hr/propisi/urh/urh.htm (dostop 15. september 2016).

GPPNet, 2016b. Ustavni zakon o izmjenama i dopunama ustava republike Hrvatske, http://gpp.pravo.unizg.hr/propisi/urh/urh135-97.htm (dostop 15. september 2016).

Grin, F. & Moring, T., 2002. Support for Minority Languages in Europe. Final report. European Commission Contract No. 2000-1288/001 – 001 EDU –MLČEV.

Jaksetič, D., 2011. Slovenci na Reki: Slovenščina že na šoli, jeseni še v vrtcu. *Delo*. http://www.delo.si/novice/slovenija/slovenci-na-reki-slovenscina-ze-na-soli-jeseni-se-v-vrtcu.html (dostop 17. november 2016).

Koprivc, M., 2016. *Analiza možnosti in izvajanja učenja slovenskega jezika v slovenski skupnosti na Hrvaškem.* magistarsko delo, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

Kržišnik-Bukić, V., 1995. Okvirni pogled poteka, vzrokov in pomena izseljevanja Slovencev na Hrvaško. *Razprave in gradivo*, 29/30, 85−93.

Kržišnik-Bukić, V., 1997. *Narodnostna sestava prebivalstva v obmejnem prostoru med Slovenijo in Hrvaško: statistični kazalci narodnostnega (samo)opredeljevanja in maternega jezika po popisu prebivlastva iz leta 1991 s posebnim poudarkom na Slovencih in Hrvatskih*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.

Kržišnik-Bukić, V. (ur.), 1999. *Slovensko-hrvaški obmejni prostor: življenje ob meji: predstavitev rezultatov terenske raziskave*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.

Kržišnik-Bukić, V., 2006a. O Slovencih in slovenstvu na Hrvaškem od nekdaj do danes. V K. Munda Hirnök & M. Ravnik (ur.) *Slovenci na Hrvaškem*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 15–87.

Kržišnik-Bukić, V., 2006b. Znameniti Slovenci na Hrvaškem skozi zgodovino. *Migracijske i etničke teme*, 22, 4, 421–445.

Kržišnik-Bukić, V., 2016. Sodobno slovensko narodotvorje in primer slovenskega manjšinskega konteksta na Hrvaškem. V D. Grafenauer & K. Munda Hirnök (ur.) *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi.* Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 142–166.

Medvešek, M. & Novak Lukanovič, S., 2015. *Promocija učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji: zaključno poročilo projekta.* Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.

Medvešek, M. & Riman, B., 2017 (v tisku). Znanje in raba slovenskega jezika med mladimi v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem. V Novak Lukanovič, S. (ur.) *Jeziki mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.

Mesarić Žabčić, R., 2007. Temeljne značajke iseljavanja hrvatskog stanovništva s posebnim naglaskom na iseljavanje u proteklih petnaestak godina. *Dve domovini*. 26, 97−115.

Mežnarić, S., 1995. Slovenci u Hrvatskoj: podaci i model jednog (sociologijskog) istraživanja. V. Kržišnik-Bukić (ur.) *Slovenci v Hrvaški*, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 195−228

Mirković, M., 2012. Slovenščina v vrtcu na Reki. *Sopotja 1*, 22–23.

Mirković, M., 2016. Irena Margan: Slovenščina na OŠ Pećine je dolg društvu Bazovica in moji Gorenjski. *Sopotja 3*, 23.

MZOS (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta), 2009. Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i utrošku sredstava osiguranih u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2008. godinu za potrebe nacionalnih manjina, Vlada Republike Hrvatske Ured za nacionalne manjine, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 4. junij 2009.

MZOS (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta), 2012. *Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i utrošku sredstava osigurani u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2011 godinu*, Vlada Republike Hrvatske Ured za nacionalne manjine,

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 17. april 2012., public.mzos.hr/fgs.axd?id=23272 (dostop 16. november 2016).

Nastavni planovi i programi za osnovnu školu, 2016. Narodne novine, 102/2006.

Novak Lukanovič, S., Medvešek, M., Munda Hirnök, K. & Zver, S., 2014. *Perspektive učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.

Pajnič, K., 2006. *Struktura in položaj Slovencev na Hrvaškem*, magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana.

Resolucija o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov Republike Slovenije 1996, Uradni list RS, št. 35-2280/1996.

Riman, B., 2010. S*lovenci v Gorskem Kotarju, Kvarnerju in Istri od leta 1918 do 1991*. doktorska disertacija. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.

Riman, B., 2013. Riječka Slovenka Zora Ausec i Slovenci u Rijeci nakon 1945. godine: »bratski narod« ili nacionalna manjina. V Drago Roksandić in Ivana Cvijović (ur.) Javorina. *Intelektualci i rat 1939.−1947.: zbornik radova s međunarodnog skupa Desničini susreti 2012*., FF press – Filozofski fakultet, Zagreb, 363−378.

Riman, B., 2014. Slovenska zajednica u Rijeci od 1945. do 1991. godine. *Časopis za suvremenu povijest* 3, 535–554.

Riman, B. & Medvešek, M., 2017 (v tisku). Družbena participacija mladih na Hrvaškem. V D. Jagodic (ur.), Mladi v slovenskem zamejstvu: družbena participacija. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana

Sotočja, 2016. Slovenščina v hrvaških vrtcih?, https://www.rtvslo.si/svsd/hrvaska/slovenscina-v-hrvaskih-vrtcih/399880 (dostop 17. november 2016).

Srednja škola Čakovec, 2016. Školski kurikulum Srednje škole Čakovec 2016./2017, http://ss-cakovec.skole.hr/upload/ss-cakovec/images/static3/1087/attachment/SKOLSKI_KURIKULUM_-_2016-17.pdf (dostop 16. november 2016).

Stanovištvo prema narodnosti po gradovima/općinama, popis 2011, Dražvni zavod za statistiko, http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_04/h01_01_04_RH.html.

SURS, 2016. Meddržavne selitve po državljanstvu, državah prejšnjega, prihodnjega prebivališča in spolu, Slovenija, http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05N1010S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/40_selitve/05_05N10_meddrzavne/&lang=2 (dostop, 27. oktober 2016).

Szabo, A., 1995. Socijalna struktura Slovenaca u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji između 1880. i 1910. godine. V *Slovenci v Hrvaški*, (ur.) V. Kržišnik-Bukić. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 85–105.

Škiljan, F., 2011. Pisanje slovenskog časopisa Odmev 1932. i 1933. *Studia lexicographica* 4, 1(6), 139–162.

Škiljan, F., 2015. *Slovenci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*. Slovensko kulturno društvo Nagelj, Varaždin.

Ustav Republike Hrvatske, 1990. Narodne novine 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 05/2014.

Ustavni zakon o pravicah narodnih manjšin (Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina), 2002. Narodne novine, št. 155/2002, 47/2010, 80/2010.

Vlada Republike Hrvatske, 2013. *Izvješće o provođenju ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu republike hrvatske za 2012. Godinu za potrebe nacionalnih manjina*, Zagreb.

Vlada Republike Hrvatske, 2014. *Izvješće o provođenju ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2013. godinu za potrebe nacionalnih manjina.* https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/16072014/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20provedbi%20Ustavnog%20zakona%20o%20pravima%20nacionalnih%20manjina%20-%202013.pdf (dostop 16. november 2016).

Vlada Republike Hrvatske, 2015. *Izvješće o provođenju ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2014. godinu za potrebe nacionalnih manjina.* https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/27082015/Izvjesce_o_provedbi_UZPNM_za%202014.pdf (dostop 16. november 2016).

Vlada Republike Slovenije, 2016. *Poročilo o uspešnosti izvajanja Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2014–2018, Akcijskega načrta za jezikovno izobraževanje in Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost za leto 2015*, Ljubljana, http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/slovenski_jezik/Akcijska_nacrta/Porocilo_o_NPJP_in_AN__vlada_7.7.2016_.pdf (dostop 6 december 2016).

Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji, Narodne novine, 137/2010, 76/2012, 78/2016.

Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja, 2006. Uradni list RS, št. 43/2006 in 76/2010.

Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica, 2002. Narodne novine, 83/2002, 73/2013.

Zakon o ratifikaciji Sporazuma o sodelovanju v kulturi in izobraževanju med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Hrvaške, 1994. Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 15/1994.

Zakon o uporabi jezika in pisave narodnih manjšin, Narodne novine, št. 51/00.

Zakon o vzgoji in izobraževanju v jeziku in pisavi narodnih manjšin, Narodne novine, št. 51/00, 56/00.

Zakon o vzgoji in izobraževanju v osnovni in srednji šoli/Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Narodne novine, 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14.

Žitnik Serafin, J., 2014. Prerez zgodovine slovenskih kulturnih društev v jugoslovanskem prostoru. V J. Žitnik Serafin (ur.) *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora,* Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana http://zalozba.zrc-sazu.si/sites/default/files/sloyu_web.pdf, 137–179.